

УДК 336

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2024-4.13>

Гуменюк Р.В.

аспірант,

Львівський національний університет імені Івана Франка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8804-3114>

АНАЛІЗ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У КОНФЛІКТНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Актуальність статті зумовлена важливістю оцінки фінансової безпеки суб'єкта господарювання в процесі інвестиційної діяльності та відсутності єдиного теоретико-методологічного підходу у вчених та практиків щодо об'єктивного здійснення такої оцінки. Метою статті є узагальнення та порівняння існуючих сучасних методологій оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, виявлення прогалин у позиціях науковців, визначення подальших напрямів наукових досліджень для усунення наявних недоліків та розробки раціональної, науково-обґрунтованої методології оцінки фінансової безпеки у системі залучення іноземних інвесторів, яка б враховувала як кількісні показники, так і якісні характеристики. У статті дано методи аналізу та порівняння для характеристики та узагальнення підходів учених до оцінки фінансової безпеки суб'єкта господарювання у науковій доктрині XXI століття, а також синтезу для визначення подальших напрямів наукових досліджень, за результатами яких існуючі методології були б доповнені, об'єднані та набули вищої практичної цінності.

Ключові слова: фінансова безпека, іноземні інвестиції, методологія оцінки, інноваційні підходи, комплексний економіко-правовий аналіз, конфліктне економічне середовище.

ANALYSIS OF METHODOLOGICAL TRANSFORMATIONS OF ASSESSING THE LEVEL OF FINANCIAL SECURITY OF BUSINESS ENTITIES IN A CONFLICT ECONOMIC ENVIRONMENT

Gumeniuk Roman

Ivan Franko National University of Lviv

The relevance of the article is predetermined by the importance of assessing the financial security of the business entity in the process of investment activity and the absence of a unified theoretical and methodological approach among scientists and practitioners regarding the rational implementation of such an assessment. The aim of the article is to compare and analyze existing modern methodologies for assessing the level of financial security of business entities, to identify gaps in the positions of scientists, to identify further areas of scientific research to eliminate existing shortcomings and to develop a rational, scientifically sound methodology for assessing financial security in the system of attracting foreign investors, which would take into account both quantitative indicators and qualitative characteristics. It was emphasized that in order to estimate qualitative characteristics of financial security of the business entity, the implementation of the following legal and economic instruments shall be evaluated: shareholders agreements, convertible loans, liquidation preferences, warranties and indemnities, non-disclosure agreements, non-solicitation agreements, non-compete agreements etc. Development of the new methodology of assessing the level of financial security in the system of attracting foreign investment, which considers not only typical for financier's quantitative indicators (liquidity and solvency indicators, profitability indicators, property indicators, financial stability indicators etc.), but also all above mentioned legal and economic instruments, shall be the object of further scientific researches. The methods of analysis and comparison were applied in the article in order to characterize and generalize the approaches of scientists to assessing the financial security of the business entity in the scientific doctrine of the XXI century. The method of synthesis was used to determine further areas of scientific research, according to the results of which existing methodologies would be supplemented, united and acquired the highest practical value.

Keywords: financial security, foreign investment, methodology of assessment, innovative approaches, comprehensive economic and legal analysis, the conflict economic environment.

Постановка проблеми. Оцінка рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання є невід'ємним та важливим етапом інвестиційного процесу. В той же час, у науковій доктрині XXI століття підходи до здійснення такої оцінки є доволі варіативними, методологічні принципи відрізняються. В умовах конфліктного економічного середовища та актуалізації військових загроз оцінка рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання потребує деякого переосмислення; принципи, які раніше дотримувалися при оцінці фінансової безпеки на макрорівні доцільно імплементувати і на мікрорівні; інструменти фінансового моніторингу, які уже широко використовуються суб'єктами первинного фінансового моніторингу, варто застосовувати кожному господарюючому суб'єкту, а особливо компаніям, які мають справу з іноземним елементом. Підприємствам, які залучають іноземні інвестиції, необхідно звертати особливу увагу на встановлення кінцевого бенефіціарного власника потенційного інвестора, адже в процесі залучення іноземних інвестицій, прагнучи досягнути високих економічних показників та збільшення рівня прибутковості, потрібно також проявляти соціальну відповідальність та національну свідомість і в жодному випадку не співпрацювати із суб'єктами, діяльність яких прямо або опосередковано сприяє розвитку та закріпленню позицій терористичних організацій та держав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуваній проблематиці останнім часом присвячено чимало наукових праць вчених і практиків. Зокрема, Гріщенко І.В. та Гринчук Т.П. особливу увагу приділяли ролі фінансового планування у системі фінансової безпеки підприємства [1], Яструбецька Л.С. розробляла власну комплексну методику оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в Україні за умов гібридних загроз [2], Жук Н.Т. доводила, що для аналітичної оцінки рівня фінансової безпеки варто віддати перевагу методам експрес-аналізу фінансового стану з використанням показників-коефіцієнтів, моделі прогнозування імовірності банкрутства та методу «золотого правила» економіки [3], Варналій З.С., Мехед А.М. підкреслювали, що при оцінці фінансової безпеки підприємства потрібно постійно порівнювати динаміку показників суб'єкта господарювання з так званим «еталонним підприємством» [4], Пілецька С.Т., Мягих І.М. висловлювали авторське бачення механізму забезпечення фінансової безпеки підприємств в умовах економіки знань [5], Альнаджар А.А.Х. запропонував теоретико-методичний підхід до оцінки фінансової безпеки підприємства в умовах макроекономічної нестабільності, який складається з трьох взаємопов'язаних блоків: інформаційного блоку,

блоку фінансової діагностики та управлінського блоку [6], Новіченко Л.С., Свирида О.А. акцентували увагу на тому, що фінансова безпека підприємств є основою фінансової безпеки держави [7].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Тим не менше, питання оцінки фінансової безпеки суб'єкта господарювання досліджено не повністю, оскільки більшість учених віддають перевагу здійсненню такої оцінки на основі кількісних показників, неприділяючи або недостатньо приділяючи увагу якісним характеристикам діяльності підприємства. Враховуючи, що проблематика оцінки фінансової безпеки компанії носить комплексний характер, її варто аналізувати багатосторонньо.

Постановка завдання. Метою статті є порівняння та аналіз наявних наукових підходів щодо оцінки рівня фінансової безпеки; виявлення існуючих прогалин у позиціях науковців; надання науково обґрунтованих та практичних рекомендацій щодо подальшої розробки методики оцінки рівня фінансової безпеки у системі залучення іноземних інвесторів, яка б опиралася не тільки на застосування кількісних показників діяльності об'єкта інвестування, а й на оцінці чітко визначених якісних характеристик діяльності такого об'єкта.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день рекомендуються різноманітні методи оцінки рівня фінансової безпеки підприємства, але основна увага приділяється індикаторному та ресурсно-функціональному. Також, рекомендується застосування критерію «мінімум сукупного збитку, який завдається безпеці», програмно-цільовий, стратегічно-цільовий підхід та інші. На думку Гріщенко І.В. та Гринчук Т.П. слід застосовувати багатоаспектну методику при виконанні оцінки фінансової безпеки на підприємстві, яка повинна складатися з наступних напрямків, а саме, оцінка динаміки основних індикаторів, порогових значень індикаторів, середньогалузевих індикаторів, ліквідності та платоспроможності, фінансової стійкості [1].

Яструбецька Л.С. розробляючи комплексну методику оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в Україні за умов гібридних загроз акцентувала увагу на те, що під час оцінки фінансової безпеки необхідно зважати не лише на фінансові показники підприємства, а й на якісні параметри кожного із складників фінансової безпеки, зокрема оцінку рівня корпоративної культури, роботи кадрової служби, роботи служби захисту інформації, роботи юридичної служби, роботи служби управління фінансовою безпекою; виділяла ключові принципи оцінки фінансової безпеки: системності, інтегрованості, доступності, конструктивності, стратегічного бачення; запропонувала використовувати матрицю динамічної фінансової рівноваги [2].

Жук Н.Т. вважає, що фінансову безпеку підприємства характеризують такі групи показників: аналіз та оцінка фінансової стійкості підприємства; ліквідності та платоспроможності; майнового стану; фінансової незалежності; ділової активності; ефективної діяльності. На думку вченої аналітична оцінка рівня фінансової безпеки підприємства повинна здійснюватися методом експрес-аналізу фінансового стану з використанням системи показників-коефіцієнтів. Крім того, доцільно використовувати моделі прогнозування ймовірності банкрутства, що характеризують взаємозв'язок банкрутства та фінансової безпеки: чим більше значення інтегрального показника, тим нижчий рівень ймовірності банкрутства та, відповідно, вищий рівень фінансової безпеки підприємства. Індикатором фінансової безпеки підприємства є метод «золотого правила» економіки (температура зміни чистого доходу перевищує темп зміни активів, а темп зміни чистого прибутку перевищує темп зміни чистого доходу) [3].

Варналій З.С., Мехед А.М. виділяють такі шість груп підходів до оцінки рівня фінансової безпеки суб'єкта підприємництва: 1) на основі дослідження грошових потоків; 2) на основі оцінки фінансової стійкості підприємства; 3) на основі методів прогнозування банкрутства; 4) на основі визначення інтегральних показників; 5) на основі фінансових показників-індикаторів; 6) на основі ресурсно-функціонального підходу. При чому, науковці вважають, що потребам практиків найбільше відповідають методи оцінки на основі визначення

індикаторних показників та на основі інтегральних показників. Показники, які на їхню думку потрібно брати до уваги при оцінці фінансової безпеки підприємства, наведені у Таблиці 1. З метою отримання всебічної достовірної оцінки фінансової безпеки підприємства вчені пропонують визначати фінансову безпеку підприємства, використовуючи метод таксономії для оцінки рівня фінансової безпеки. В його основі лежить процедура порівняння показників фінансової безпеки суб'єкта підприємництва з «еталонним» підприємством, аналіз показників-стимуляторів та дестимуляторів фінансово стійкого підприємства, яке має найкращі (найгірші) відносні характеристики фінансової безпеки, відібрані експертним методом. Обчислення інтегрального значення рівня фінансової безпеки «еталонного» підприємства, зважаючи на існуючі фактори внутрішнього та зовнішнього впливу (наприклад, інфляція, динаміка ринку, доступність зовнішнього інвестування тощо) варто проводити за усередненими значеннями показників ефективності діяльності підприємств серед збанкрутілих. Натомість інтегральне значення рівня фінансової безпеки підприємства пропонується визначати як наближене значення до «еталонного» підприємства. Сутність такого показника полягає в наступному: чим більша різниця (віддаленість) між досліджуванним підприємством і «еталонним», тим вищий рівень його фінансової безпеки [4].

Пілецька С.Т., Мягих І.М. розробили власний механізм забезпечення фінансової безпеки

Таблиця 1

Показники оцінки фінансової безпеки підприємства

Показник	Еталонне значення
Коефіцієнти ліквідності: поточної ліквідності (покриття) термінової ліквідності абсолютної ліквідності	>1 0,6-0,8 >0 збільшення
Чистий оборотний капітал, тис. грн.	>0 збільшення
Коефіцієнт автономії (платоспроможності)	>0,5
Коефіцієнт фінансування	<1 зменшення
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	>0,1
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	>0 збільшення
Коефіцієнт оборотності активів	збільшення
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	збільшення
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	збільшення
Коефіцієнти оборотності нематеріальних активів	збільшення
Коефіцієнт оборотності власного капіталу (Коб)	збільшення
Коефіцієнти рентабельності (активів, діяльності (продаж), продукції, власного капіталу)	>0 збільшення
Рентабельність капіталу (ROA)	> 10%
Прибутковість	збільшення
Доступність зовнішнього фінансування	збільшення
Інфляція	збільшення
Динаміка ринка, на якому працює підприємство	збільшення

Джерело: [4]

підприємств в умовах економіки знань (Рис.1), використовуючи який можна ідентифікувати клас фінансової безпеки та коригувати його шляхом відповідних методів для реалізації стратегії розвитку [5].

Альнаджар Алаа Алі Хасан пропонуючи свій теоретико-методичний підхід до оцінки фінансової безпеки підприємства в умовах макроекономічної нестабільності, який складається з трьох блоків, зазначав, що у межах інформаційного блоку вирішуються завдання, які готують основу реалізації наступного блоку – фінансової діагностики; підкреслював, що в рамках блоку фінансової діагностики рекомендується проведення дослідження за двома ключовими напрямками, які є пріоритетними у ситуації макроекономічної нестабільності – встановлення ступеня кризового стану досліджуваного підприємства та визначення поточного рівня фінансової безпеки підприємства; аргументував, що реалізація управлінського блоку запропонованого теоретико-методичного підходу дозволяє перетворити результати фінансової діагностики на практичні заходи щодо управління фінансовою безпекою підприємства [6].

У працях Новіченко Л.С. та Свириди О.А. досліджуються актуальні питання діагностики та управління фінансовою безпекою підприємства. Проаналізовано підходи вітчизняних науковців щодо визначення сутності цього поняття, охарактеризовано механізм взаємного впливу фінансових систем підприємства та держави.

Рекомендовано для діагностики фінансової безпеки підприємства проводити аналіз фінансового стану та визначення ймовірності настання банкрутства. Зроблено висновок, що найбільш доцільним методичним прийомом діагностики фінансової безпеки підприємства є використання інтегрального показника, обчисленого за допомогою дискримінантного аналізу. Для постійного забезпечення фінансової безпеки на великих підприємствах запропоновано впровадження системи управління фінансовою безпекою, основою якої повинна стати діяльність Служби внутрішнього аудиту. Охарактеризовано функції цієї структури, визначено склад інформаційного забезпечення функціонування системи управління фінансовою безпекою підприємства [7].

Досліджуючи проблематику оцінки фінансової безпеки суб'єкта господарювання варто відзначити, що в умовах глобальної невизначеності та конфліктного середовища для забезпечення такої безпеки бізнесу необхідно добре розуміти специфіку діяльності власних партнерів, контрагентів та клієнтів, адже вони можуть бути пов'язані із терористичними організаціями чи державами (наприклад, з Росією). Наявність таких зв'язків може мати своїм наслідком не тільки негативні іміджеві втрати, завдання шкоди репутації, а й накладення значних штрафних санкцій, позбавлення ліцензій тощо. Для цього доцільно вдаватися до методики Know Your Client (Знай свого клієнта) – KYC, яка уже про-

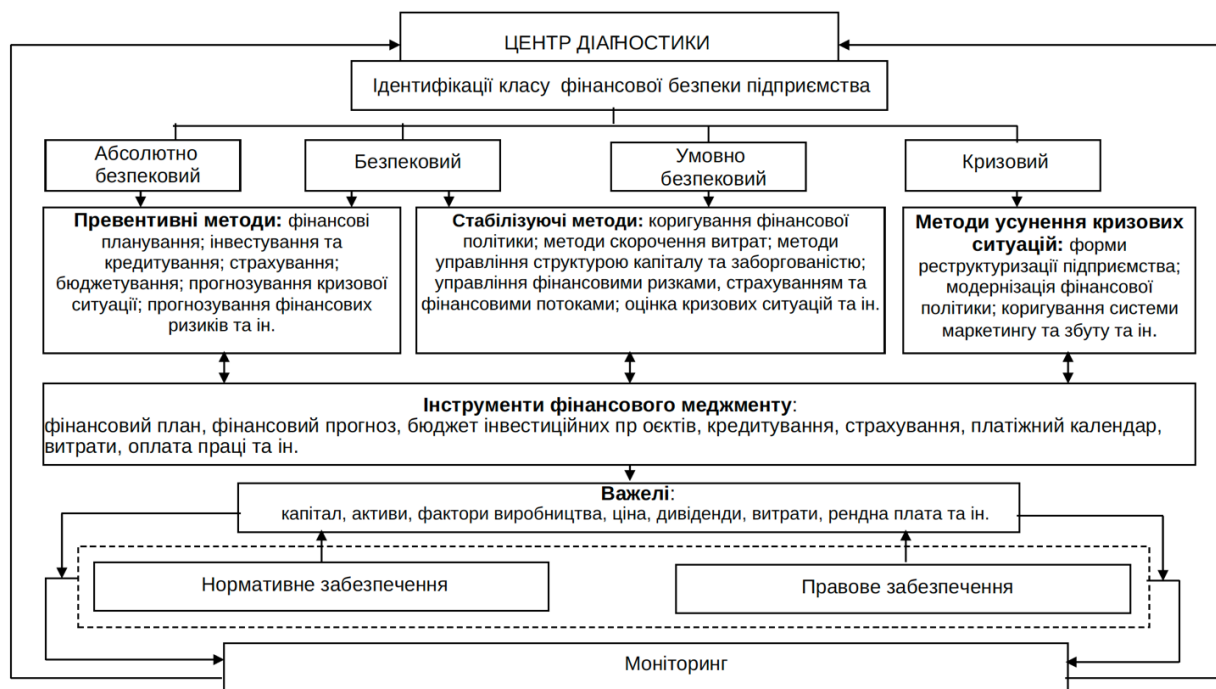

Рис. 1. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства

Джерело: [5]

тягом багатьох років застосовується суб'єктами первинного фінансового моніторингу і передбачає, зокрема: ідентифікацію клієнта/контрагента/партнера, належну перевірку та регулярний моніторинг його діяльності [8].

На наш погляд, на рівні суб'єкта господарювання доцільно брати до уваги також принципи та підходи до оцінки ризиків, які пропонуються у Методології Міжнародного валютного фонду щодо проведення національної оцінки ризиків у сфері протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Згідно з вказаною Методологією рівень ризику може бути виражений так:

$$R=f[(T),(V)]\times C,$$

де R – рівень ризику; T – загроза; V – вразливість; C – наслідки прояву ризику.

Відповідно, рівень ризику може бути пом'якшений шляхом зменшення загроз, вразливостей (слабких місць), або ж потенційних наслідків прояву ризику [9, с. 43].

Висновки з проведеного дослідження. Порівнюючи підходи науковців протягом останніх п'яти років, на наш погляд, найбільш прогресивним є позиції учених, які пропонують при оцінці фінансової безпеки підприємства враховувати не тільки кількісні, а й такі якісні показники діяльності: рівень корпоративної культури, робота кадрової служби, служби захисту інформації, юридичної служби, служби управління

фінансовою безпекою. Тим не менше, науковці не конкретизують на які економіко-правові інструменти доцільно звертати увагу розглядаючи перелічені якісні характеристики. Крім того, оминають увагою важливість застосування методики КУС та Методології МВФ щодо проведення національної оцінки ризиків у сфері протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в умовах конфліктного економічного середовища.

Пропонуємо доповнити існуючі методології оцінки фінансової безпеки суб'єкта господарювання оцінкою використання таких економіко-правових інструментів, як корпоративні договори, конвертні позики, опціони, ліквідаційні преференції, запевнення та компенсації, угоди про нерозголошення конфіденційної та комерційної інформації, угоди про непереманювання працівників та клієнтів, угоди про утримання від вчинення конкурентних дій тощо. Також вважаємо за доцільне імплементацію підходів КУС, Методології Міжнародного валютного фонду щодо проведення національної оцінки ризиків у сфері протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення до методології оцінки фінансової безпеки на рівні суб'єкта господарювання. Деталізації нової авторської методології і будуть присвячені подальші наукові дослідження.

Список використаних джерел:

1. Гріщенко І.В., Гринчук Т.П. Основні аспекти фінансового планування в системі фінансової безпеки підприємства. *Економіка та суспільство*. 2020. № 22. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-14>
2. Яструбецька, Л.С. Комплексна методика оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в Україні за умов гібридних загроз. *Підприємництво та інновації*. 2021. № 17. С. 75–82. DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/17.15>
3. Жук Н.Т. Аналітична оцінка рівня фінансової безпеки підприємств. *Світ фінансів*. 2022. № 3 (72)/2022. С. 165–176. URL: http://sf.wunu.edu.ua/index.php/wof/article/download/1554/1562&ved=2ahUKEwjX_9aViLaKAxWFAxAIHaySEkYQFnoECBcQAQ&usq=AOvVaw062NryW726bfFy1QJFpzSn
4. Варналій З.С., Мехед А.М. Теоретико-методичні підходи до оцінки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія Економічна. Серія Юридична*. 2022. № 32. С. 203–211. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.6639106>
5. Пілецька, С.Т., Мягких, І.М. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємств в умовах економіки знань. *Економіка та суспільство*. 2023. № 53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-29>
6. Альнаджар Алаа Алі Хасан Теоретико-методичний підхід до оцінки фінансової безпеки підприємства в умовах макроекономічної нестабільності. *Економіка та суспільство*. 2023. № 51. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-52>
7. Новіченко, Л.С., Свирида, О.А. Фінансова безпека підприємства як основа фінансової безпеки держави. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. № 4. С. 27–31. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.4-5>
8. Що таке КУС (Know Your Client): роз'яснення для бізнесів. *Інтернет-видання Liga Zakon*. URL: <https://ligazakon.net/blog/Shcho-take-KYC-Know-Your-Client-rozjasnennya-dlya-bznesv>
9. Світовий досвід проведення національних оцінок ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму. Київ, 2021. 344 с. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/НОР/Документи/2021/Світовий%20досвід%20проведення%20НОР%20відмивання%20коштів%20та%20фінансування%20тероризму.pdf>

References:

1. Grischenko I. M., Grinchuk T. P. (2020) Osnovni aspekty finansovoho planuvannia v systemi finansovoi bezpeky pidpriemstva [Basic aspects of financial planning are in system of financial safety of enterprise]. *Economics and Society*, vol. 22. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-14>
2. Yastrubetska L. S. (2021) Kompleksna metodyka otsinky rivnia finansovoi bezpeky subiektiv pidpriemnytstva v Ukraini za umov hibrydnykh zahroz [Complex methodology of assessing the level of financial security of entrepreneurship entities in Ukraine under conditions of hybrid threats]. *Entrepreneurship and Innovation*, vol. 17, pp. 75–82. DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/17.15>
3. Zhuk N. T. (2022) Analychna otsinka rivnia finansovoi bezpeky pidpriemstv [Analytical assessment of the financial security level of enterprises]. *World of finance*, vol. 3 (72)/2022, pp. 165–176. Available at: http://sf.wunu.edu.ua/index.php/wof/article/download/1554/1562&ved=2ahUKEwjX_9aViLaKAXWFAxAIHaySEkYQFnoECBcQAQ&usq=AOvVaw062NryW726bfY1QJFpzSn
4. Varnakiy Z. S., Mehed A. M. (2022) Teoretyko-metodychni pidkhody do otsinky finansovoi bezpeky subiektiv pidpriemnytstva [Theoretical and methodological approaches to assessing the financial security of business entities]. *Scientific notes of Lviv University of Business and Law. Series Economic. Legal Series*, vol. 32, pp. 203–211. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.6639106>
5. Piletska S. T., Miahkykh I. M. (2023) Mekhanizm zabezpechennia finansovoi bezpeky pidpriemstv v umovakh ekonomiky znan [The mechanism for ensuring the financial security of enterprises in the conditions of the knowledge economy]. *Economics and Society*, vol. 53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-29>
6. Alnadzhar A. (2023) Teoretyko-metodychnyi pidkhid do otsinky finansovoi bezpeky pidpriemstva v umovakh makroekonomichnoi nestabilnosti [Theoretical and methodological approach to assessing the financial security of an enterprise in conditions of macroeconomic instability]. *Economics and Society*, vol. 51. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-52>
7. Novichenko L. S., Svyryda O. A. (2023) Finansova bezpeka pidpriemstva yak osnova finansovoi bezpeky derzhavy [Financial security of the enterprise as the basis of financial security of the state]. *Digital economy and economic security*, vol. 4 (04), pp. 27–31. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.4-5>
8. What is KYC (Know Your Client): explanation for business. *Online newspaper Liga Zakon*. Available at: <https://ligazakon.net/blog/Shcho-take-KYC-Know-Your-Client-roz'yasnennya-dlya-bznesv>
9. World experience in conducting national assessments of money laundering and terrorist financing risks. (2021) Kyiv. 344 p. Available at: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/НОР/Документи/2021/Світовий%20досвід%20проведення%20НОР%20відмивання%20коштів%20та%20фінансування%20тероризму.pdf>

E-mail: romkogum@ukr.net